

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Aan de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum 21 september 2016
Onderwerp Inbreng voor het rondetafelgesprek over de vondelingenkamer d.d. 28 september 2016

Niemand wil dat een baby in een container gelegd of gedood wordt. Toch weten we dat een vrouw in complete paniek soms tot een wanhoopsdaad gedreven wordt. Om deze vrouwen in paniek te bereiken, denken wij aan andere oplossingen dan de vondelingenkamer.

Advies Fiom

Fiom adviseert de overheid:

- Laagdrempelige keuzehulp in een zo vroeg mogelijk stadium van de zwangerschap beschikbaar te stellen. Hiervoor dient de financiering van neutrale keuzehulp en nazorg bij ongewenste zwangerschap in Nederland weer gecentraliseerd te worden.
- Een gratis 24-uurs telefoonlijn in te stellen, waar zwangere vrouwen in nood zich anoniem kunnen melden voor directe professionele hulp.
- De bekendheid te vergroten met de huidige mogelijkheden tot vroegtijdige veilige hulp en bevallen onder geheimhouding (en zodra het wettelijk mogelijk is over bevallen onder pseudoniem) door middel van een gemeentelijke en landelijke campagne.
- Het wettelijke mogelijk te maken om te bevallen onder pseudoniem en daarbij te onderzoeken wat de voor- en nadelen zijn om dit in elk ziekenhuis in Nederland mogelijk te maken.
- Bij deze wettelijke regeling bevallen onder pseudoniem een voorziening te treffen zodat zeker is dat het kind op de hoogte is van de situatie en het vanaf een vastgestelde leeftijd zijn afstammingsgegevens in een centraal register kan achterhalen.

Toelichting

Fiom is specialist bij ongewenste zwangerschap en afstammingsvragen. Wij begeleiden sinds 1930 vrouwen die onbedoeld zwanger zijn en niet zelf voor hun kind kunnen zorgen. Wij werken hierbij volgens het afstandsprotocol, waarin samenwerkingsafspraken staan met de Raad voor de Kinderbescherming, Jeugdzorg en Siriz om de hulp bij een voornemen tot afstand ter adoptie zo goed mogelijk te laten verlopen. Ook helpen wij afstandsmoeders bij het zoeken naar hun afgestane kind en geadopteerden bij het zoeken naar hun biologische ouders. Vanuit deze contacten en onze

lotgenotengroepen voor afstandsmoeders, hebben wij zicht op de gevolgen van afstand ter adoptie voor alle betrokkenen.

Als kenniscentrum verzamelen wij daarnaast de gegevens van alle voornemens tot afstand ter adoptie in Nederland. In de afgelopen twee jaar, 2014 en 2015, werden in Nederland in totaal 169 vrouwen aangemeld bij de hulpverlening met een voornemen hun kind af te staan ter adoptie¹, waarvan 107 bij Stichting Fiom². Van de 169 vrouwen met een voornemen tot afstand deden er 42 werkelijk afstand ter adoptie. Daarnaast gingen er 75 vrouwen toch zelf voor hun kind zorgen en kozen er 29 vrouwen voor een pleegplaatsing. In 2015 speelde bij 19 vrouwen de noodzaak tot geheimhouding, waarvan bij twee eerwraak dreigde. In 2016 hebben wij tot nu toe te maken gehad met vier vrouwen bij wie groot gevaar dreigde als de zwangerschap bekend zou worden.

Beschikbare en toegankelijke hulp

Als een vrouw op tijd hulp vindt, kan worden voorkomen dat zij in een panieksituatie terecht komt en haar kind te vondeling legt of iets aandoet. Het is belangrijk dat iedereen op de hoogte is van de mogelijkheden tot professionele hulp. Fiom vindt het een taak van de overheid om te zorgen dat toegankelijke hulp voor ongewenst zwangere vrouwen bekend en beschikbaar is.

De ervaring van stichting Beschermde Wieg laat zien dat vrouwen gebruik maken van de noodlijn die gratis en 's nachts bereikbaar is. Beschermde Wieg is een particuliere instelling waar vrijwilligers werken. Willen wij dat de professionele hulp de vrouw in nood beter bereikt, dan zou een door de overheid ingestelde gratis 24-uurs telefonische hulplijn daar belangrijk aan kunnen bijdragen. Daarnaast pleiten wij voor een campagne door de overheid om meer bekendheid te geven aan de bestaande hulp en mogelijkheden.

Als het gaat over de toegankelijkheid van keuzehulp bij ongewenste zwangerschap moeten we opmerken dat daar afgelopen jaar veel in is verschoven. Het ministerie van VWS heeft gekozen deze hulp te decentraliseren. Wij constateren dat dit lokaal op veel plaatsen niet of moeizaam wordt opgepakt. Gemeenten geven er geen prioriteit aan gezien de hoeveelheid werk die op hen is afgekomen. Een aantal gemeenten wil niet investeren in dit specialisme aangezien de vraag in hun regio klein is. Een groep vrouwen heeft hierdoor slecht toegang tot face to face keuzehulp en is daardoor genoodzaakt om andere maatregelen te treffen. Wij pleiten ervoor dat de landelijke overheid de verantwoordelijkheid voor de financiering garandeert om te zorgen dat neutrale keuzehulp en nazorg in Nederland overal beschikbaar is. Wij zien mogelijkheden dit te doen vanuit de Wet Afbreking Zwangerschap (WAZ).

De Vondelingenkamer

Ieder jaar worden er gemiddeld één á twee vondelingen en vier dode baby's gevonden. Bij hoge nood van de moeder lijkt een vondelingenkamer op het eerste gezicht een goede oplossing, waarmee wordt voorkomen dat de baby op een verkeerde plek achtergelaten wordt en gevaar loopt.

¹ Dit is het aantal vrouwen dat begeleid is door Fiom of Siriz. De vrouwen die via de Raad voor de Kinderbescherming zonder betrokkenheid van Fiom of Siriz afstand hebben gedaan zijn hier (nog) niet in meegenomen.

² Daarnaast werden in die twee jaar 49 vrouwen met een voornemen afstand begeleid door Fiom grote steden (Amsterdam, Rotterdam en Utrecht) en 13 door Siriz.

Bij nadere beschouwing blijken er vele haken en ogen aan te zitten³. Voor moeder en kind heeft het grote gevolgen. De zwangerschap blijft ongecontroleerd en moeder en kind ontberen de noodzakelijke medische hulp rond de bevalling. De moeder maakt haar keuze alleen, zonder steun en goede voorlichting over alternatieve mogelijkheden. Het kind heeft geen gegevens over zijn afkomst en kan nooit te weten komen waar het vandaan komt.

Een vondelingenkamer geeft ten onrechte de indruk dat het hulpeloos en zonder identiteit achterlaten van een kind een acceptabele oplossing is voor een ongewenste zwangerschap. Een groep mensen voor wie het nu goed geregeld is kan gebruik gaan maken van een alternatief dat niet nodig is. Met deze mogelijkheid wordt voorbijgegaan aan het recht van kinderen op te groeien bij hun eigen ouders en – als dat onmogelijk is – in ieder geval hun afkomst te kennen⁴. Ook de biologische vader krijgt geen mogelijkheid zijn kind te kennen, contact te leggen en eventueel zelf op te voeden.

Daarnaast bestaat het risico dat een vondelingenkamer misbruikt wordt door anderen dan de ouder(s) om zich van een ongewenst kind te ontdoen. Hier komt bij dat het de vraag is wat een vondelingenkamer nu precies oplost. Uit gegevens uit het buitenland⁵ blijkt dat de vondelingenluiken daar niet leiden tot een afname van het aantal vondelingen of gedode baby's buiten de luiken.

Anoniem bevallen

Inmiddels wordt naast invoering van de vondelingenkamer ook de mogelijkheid bepleit anoniem te kunnen bevallen in een kliniek, waarbij de gegevens van de moeder niet geregistreerd worden. Als organisatie die mensen helpt bij het zoeken naar afstammingsgegevens kunnen wij uit ervaring zeggen dat het erg belangrijk is voor mensen om te weten waar zij vandaan komen. Daarom zien wij risico's aan de mogelijkheid anoniem te bevallen.

De initiatiefnemers verwijzen naar positieve ervaringen in Duitsland. Daar is echter een verschuiving gaande: anoniem bevallen wordt steeds vaker ontraden. De meest recente cijfers uit een studie van het Duits Jeugdinstituut (2011)⁶ wijzen uit dat de vondelingschuiven en de mogelijkheid anoniem te bevallen in veel gevallen leidt tot onbekendheid over de afstamming⁷. Door de in 2014 ingevoerde wet 'Vertrouwelijke Geboorte' wordt sinds kort vrouwen de mogelijkheid geboden om onder pseudoniem afstand te doen van hun kind. Hierbij zijn de gegevens van de moeder bekend maar in ieder geval de eerste zestien jaar niet toegankelijk. Daarna kan het kind, met toestemming van de rechter deze gegevens opvragen. Zo wordt, naast veiligheid voor de moeder, gewaarborgd dat het kind zijn afstamming kan achterhalen. Deze nieuwe wet wordt in 2017 geëvalueerd.

³ Zie ook het Advies vondelingenkamer en babyhuis van de RSJ (30 juni 2014)

⁴ Dat recht is vastgelegd in het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) dat door Nederland in 1995 is geratificeerd.

⁵ Jaarlijks worden in Duitsland 25 – 35 kinderen na de geboorte te vondeling gelegd of gedood. Dat aantal is niet verminderd door de vondelingschuiven. *'Die vertrauliche Geburt' (mei 2014), uitgave van het Bundesministerium.*

⁶ In Duitsland is het aantal kinderen dat is achtergelaten in 'babyschuiven' of anoniem is geboren, niet officieel geregistreerd dus moeilijk te achterhalen. De meest recente gegevens komen uit een studie van het Duits Jeugdinstituut uit 2011: 'Anonyme Geburt und Babyklappen in Deutschland' (2011), uitgevoerd door het Duitse Jeugdinstituut in opdracht van het Bundesfamilienministerium.

⁷ In de periode tussen 2000 en eind 2009 is volgens de studie van het Duits Jeugdinstituut 69,4 % van de 278 baby's die in de vondelingschuiven gelegd zijn, geadopteerd zonder dat hun afstammingsgegevens bekend geworden zijn. Van de 652 baby's van wie de moeder anoniem is bevallen, is dat percentage 28,9%.

Bevallen onder geheimhouding

In Nederland kan een vrouw bevallen onder geheimhouding. Dit houdt in dat de naam van de moeder wel op de geboorteakte van het kind komt, maar dat de koppeling moeder-kind verder zoveel mogelijk uit registraties gehouden wordt. Het welslagen hiervan is afhankelijk van de medewerking van veel mensen en daarom kwetsbaar. Fiom zet alles op alles om geheimhouding voor elkaar te krijgen als er gevaar dreigt. We zijn met organisaties in gesprek en zoeken telkens nieuwe wegen. Dit vraagt een uiterste inspanning van de medewerkers en de verantwoordelijkheid drukt zwaar, want het is niet waterdicht. Daarom adviseren wij om het ook in Nederland wettelijk mogelijk te maken te bevallen onder pseudoniem.

Voorop staat dat zwangere vrouwen in grote nood de hulpverlening moeten weten te vinden en moeten weten dat ze in het geheim legaal afstand kunnen doen van hun kind. Mocht de situatie te gevaarlijk zijn dan zou de bevalling onder een pseudoniem moeten kunnen plaatsvinden, waarna het kind ter adoptie afgestaan wordt. Voor wie absolute geheimhouding noodzakelijk is, is dat een veilige oplossing.

Bevallen onder pseudoniem

In de afgelopen maanden is er een aantal keren een vrouw anoniem bevallen via de Beschermde Wieg. De baby is als vondeling afgegeven bij het ziekenhuis en de naam van de moeder is niet bekend gemaakt. In alle gevallen heeft de moeder haar gegevens voor het kind achtergelaten bij een notaris. Dit lijkt op het bevallen onder pseudoniem welke wij voorstaan.

Bevallen onder pseudoniem komt dus al in de praktijk voor. Het is alleen onwettig, gaat via een oncontroleerbare particuliere organisatie en het is onbekend bij welke notaris(sen) de gegevens worden ondergebracht. Wij vinden het belangrijk dat de overheid de regie neemt. Wij pleiten voor een wettelijke regeling bevallen onder pseudoniem en het onderbrengen van de gegevens bij één centraal orgaan, vergelijkbaar met de SDKB⁸ waar donorgegevens worden bewaard. Daarnaast moet vastgelegd worden hoe het kind de informatie krijgt, onafhankelijk van adoptieouders.

Een mogelijkheid voor het organiseren van professionele hulp dichtbij huis zouden de ziekenhuizen kunnen zijn. Hoe zou het zijn als een vrouw in uiterste nood in het dichtstbijzijnde ziekenhuis kan bevallen onder pseudoniem, zodat ze professionele hulp in de omgeving kan vinden? In Frankrijk is dit mogelijk. Ons inziens is dit een nader onderzoek waard.

Opmerking tot slot

De transitie van hulp naar de gemeentes en het groter beroep op burgerparticipatie roept de vraag op hoe de overheid de regie kan houden bij situaties waarbij professionele hulp nodig is. De problematiek van de ongewenst zwangere vrouw in complexe situaties leent zich niet voor decentralisatie. Landelijke overheid, zorg dat vondelingenkamers overbodig worden: neem de regie!

Ellen Giepmans, Directeur-bestuurder

Astrid Werdmuller, Projectleider en specialist Afstand ter adoptie

⁸ SDKB = Stichting Donorgegevens Kunstmatige Bevruchting